

Parlamentariska
landsbygdskommittén

**Sametingets yttrande över slutbetänkande av Parlamentariska
landsbygdskommittén, SOU 2017:1 För Sveriges landsbygder – en sammanhållen
politik för arbete, tillväxt och välfärd**

Sametinget avger härmed yttrande över rubricerat slutbetänkande från den
Parlamentariska landsbygdskommittén.

Sammanfattning

Sametinget delar i stort kommitténs ambitioner gällande övergripande mål och
delmål för en sammanhängande landsbygdspolitik. Det krävs stora insatser för att
utjämna skillnaderna och obalansen mellan stad och land.

Utgångspunkten med kommitténs betänkande måste vara att i första hand tillgodose
de människor som har valt att bo på landsbygden och som finner ett värde i det, att
skapa goda förutsättningar och miljöer för boende, hälsa och utkomst. Därför är det
viktigt att de insatser som förslås kan realiseras utan att betrakta landsbygderna som
i första hand en källa av naturresurser som det går att ösa ur och som ska tillgodose
andras behov, någon annanstans, eller att förslagen i sin sämsta form riskerar att slå
ut befintlig näringsverksamhet.

Sametinget saknar diskussion kring miljökonsekvenser för de förslag som kommittén
lämnat och koppling till biologisk mångfald, ekosystemtjänster samt
miljökvalitetsmålen. Kommittén skriver att landsbygderna skall utvecklas utifrån
sina förutsättningar och att utvecklingen bör byggas utifrån ett bredare perspektiv än
de traditionella näringarna. Det är en god tanke men då krävs att man förstår och tar
hänsyn till de olika geografierna som landsbygderna utgör samt att de näringar som
finns ges möjlighet att utvecklas hållbart miljömässigt, socialt och ekonomiskt.

Nedan kommenterar Sametinget vissa av landsbygdskommitténs förslag specifikt.

Näringsliv och företagande

Finansiellt kapital

Sametinget stödjer kommitténs förslag om kompletterande finansiering och rådgivning till företag i glesa och mycket glesa landsbygdskommuner, i synnerhet för de platsbundna näringarna och till dem näringsrelaterad näringsverksamhet. Förslaget skulle underlätta för utövare av de traditionella samiska näringarna.

Sametinget stödjer också kommitténs förslag om inkubatorsverksamhet och innovationsstöd till företag på landsbygderna. Majoriteten av samerna är idag sysselsatta inom icke traditionsbundna samiska yrken. Att det är så har flera orsaker. En orsak är att endast ett mindre antal kan bedriva rennäring då det är betesresurserna för renen som utgör en begränsande faktor. En annan orsak är bristen på arbete i närmiljön. För att hålla samman den samiska regionen och för att behålla den attraktiv för dessa människor, är det viktigt att satsningar görs för att utveckla nya sysselsättningsmöjligheter till gagn även för denna grupp. På detta vis stärks även den samiska identiteten i hela det samiska området.

Beskrivning av det samiska landskapet och näringslivet

Det samiska landskapsperspektivet är ett synsätt som har sitt upphov i naturens förmåga att ge oss det vi behöver. Under årets olika faser ger olika landskapselement skydd, bostad och föda för både djur och människor.

I det samiska landskapsperspektivet hänger naturen och det naturen levererar intimt ihop med människan och hennes sociala och kulturella sammanhang. Därför går en tanke till en avlägsen släkting inte bara till personen utan till hela den kontext som personen verkar i. Människan, naturen och landskapet utgör en odelbar helhet vilket förklarar det holistiska synsätt samer ofta har.

När vi gemensamt behöver göra ingrepp i och förändra landskapet förändrar vi inte bara marken på platsen utan hela sammanhanget för de som berörs. Därför måste ett ingrepp vara väl grundat, ske med försiktighet och lämna ett begripligt sammanhang så att de som påverkas kan känna att helheten bevaras.

I det samiska landskapet behövs varje del vid sitt speciella tillfälle. Renskötseln och renen har sina platser beroende av årstid och årets speciella förutsättningar. Familj, vänner och släktingar har sina platser där man träffas, bor och umgås och vissa platser bär historien och kulturarvet från tidigare generationer.

Man kan säga att i det samiska landskapsperspektivet ryms en grön infrastruktur, biologisk mångfald och olika ekosystemtjänster, som till exempel de tjänster renen levererar.

Det samiska näringslivet består av en mångfald av verksamheter som har det gemensamt att de utgår från det nära samarbetet mellan näring, miljö och kultur och karaktäriseras av småskalighet och lokal anpassning. Att bo och leva i glesbygd förutsätter ofta en kombination av näringar och tjänsteverksamhet.

Ett typiskt samiskt företag återfinns i glesbygden och är ett mikroföretag. Det är ytterst få samiska företag som har fler än en anställd. Däremot kan flera vara sysselsatta i företaget, detta gäller i synnerhet renskötsel företagen. Typiskt för dessa företag är att deras marknad i första hand är lokal då de långa avstånden av naturliga skäl begränsar en större marknad. Användningen av internetföretagande har ökat bland den samiska befolkningen och det finns idag ett antal företagshotell som erbjuder plats för företagare att sälja samiska produkter. Det gäller i första hand slöjd, kläder och smycken och det är främst de samiska kvinnorna som anammat försäljning via internet. I rapporten Samiskt näringsliv har omfattningen av samiskt näringsliv i två pilotområden jämförts och i området Soppero/Idivuoma i Norrbottens län finns det 260 företagare varav 49 (18,8%) av dessa är kvinnliga företagare.

Många samer har traditionella samiska näringar som inkomstkälla men för andra samer endast en begränsad del av livsuppehållet. Sammantaget är det dock av stor betydelse då de samiska näringarna utgör en viktig del i den samiska kulturen.

Platsbundna näringar

Rennäringen har en stor regionalekonomisk betydelse då den skapar sysselsättning i gleset befolkade områden i inlandskommunerna. År 2016 var antalet renägare 4 644 personer. Förutom den direkta sysselsättningen ger rennäringen effekter på annat näringsliv som till exempel nyttjande av transportföretag, motorfirmor, bensinstationer och verkstäder. Tillsammans med andra samiska näringar har den samiska kulturen stor betydelse för regionens kulturella profil och är en viktig tillgång och stor attraktionskraft för bl.a. turistnäringen. Så länge samer kan leva och bo i glesbygden så krävs tillgång till förskolor, skolor, vårdinrättningar samt allmän service som affär och bank. Detta genererar både företags- och samhällsnytta för inlandskommunerna.

EU-medel och kvinnorna

Sametinget är stödmyndighet för Landsbygdsprogrammet med en egen regional handlingsplan. Vårt intryck är att det finns ett stort behov av utvecklings- och investeringsmedel, men att dessa är svåra att få tillgång till då ett fyrkantigt regelverk, men framför allt ett högt stödgrund begränsar möjligheter till ansökan om stöd. Detta syns i synnerhet gällande kvinnliga företagare. Till skillnad från

Tillväxtverkets analys så är samiska kvinnliga företagare mindre riskbenägna och investerar gärna "lite i taget" för att inte skuldsätta sig.

Riksintressen

Sametinget delar inte kommitténs förslag att begränsa och precisera riksintressenas areal med syfte att underlätta landsbygdernas utveckling. Rennäringen räknas som ett riksintresse på samma sätt som exempelvis mineralresurser, kulturmiljövård och friluftsliv. Miljöbalken (1998:808 3:5) föreskriver att områden av riksintresse för rennäringen skall skyddas och att mark- och vattenområden så lång det är möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringarnas bedrivande.

Riksdagen har i olika sammanhang uttalat att den samiska kulturens fortlevnad måste garanteras. Detta innebär att det måste finnas grundläggande förutsättningar för rennäringen inom i princip varje sameby, nämligen en säker tillgång till sådana områden inom både åretruntmarkerna och vinterbetesmarkerna som har avgörande betydelse för möjligheterna att bedriva renskötsel. Det kan gälla bl.a. flyttningsleder, särskilt sådana avsnitt där på grund av terränghinder m.m. alternativa framkomstvägar saknas. Det kan också gälla viktiga kalvningsland och områden med särskilt goda betesförhållanden. De viktigaste delarna av renskötselmarkerna måste därför ges ett starkt skydd mot exploatering. Det är också av största betydelse att beakta de funktionella samband som måste finnas mellan olika delområden för att renskötsel skall vara möjlig och samekulturens fortbestånd därmed garanteras.

Det kan inte vara landsbygdskommitténs avsikt att föreslå åtgärder som försvårar för en redan befintlig platsbunden näring att fortsatt bedriva en långsiktig och hållbar verksamhet genom att begränsa möjligheten till skydd. Förslaget riskerar att bli ett nollsummespel med rennäringen och därmed den samiska kulturen som förlorare.

Förbättrade krediter för byggande

Sametinget delar kommitténs förslag och menar att möjligheten att förvärva en egen bostad ökar möjligheterna för samiska ungdomar att dels stanna kvar på orten, men också att möjligheten att flytta tillbaka efter studier etc. ökar. Svårigheter att hitta eget boende samt små möjligheter att få bostadslån i glesbygd gör att många unga flyttar för gott.

Digital kommunikation och transportinfrastruktur

Sametinget stödjer kommitténs samtliga förslag gällande utbyggnad av bredband samt säkerställande av transportinfrastrukturen i landsbygderna. Vid upprustning av vägar och järnvägar vill Sametinget att man beaktar miljöaspekten och investerar i faunapassager och ekodukter för att underlätta för rennäringen behov av sammanbundna flyttvägar.

Kommersiell service och välfärd

Sametinget är positivt till kommitténs förslag om service, välfärd och kultur. Att ha tillgång till skola, vård och kommersiell service oavsett var i landet man bor måste vara en prioriterad fråga då det i slutändan handlar om människors välmående. Dessutom är det en fråga om att höja landsbygdernas attraktionskraft för inflyttning.

En kulturpolitik i hela landet

Kulturens tillgänglighet i landsbygderna

Sedan år 2011 är Samerna ett folk enligt svensk grundlag. I 1 kap 2 §, *regeringsformen* (1974:152) står följande: "Samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas." I minoritetsspråklagen regleras det allmännas ansvar att möjliggöra för minoriteterna att utveckla sin kultur: "Det allmänna ska även i övrigt främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt". Det finns även en rad internationella konventioner och deklARATIONER som Sverige har undertecknat och som tydliggör Sveriges åtaganden vad gäller ett tillrättaläggande för bevarande och utveckling av samisk kultur.

Regeringen har tagit fram *Nationell strategi för regional tillväxt och attraktionskraft för 2014-2023*. Enligt strategin krävs ett regionalt tillväxtarbete som kan ta tillvar regioners unika förutsättningar och resurser som bidrar till attraktiva och långsiktigt hållbara samhällen där människor vill bo och verka.

Sametinget ansluter sig till kommitténs förslag, men vill betona vikten av att även samernas möjlighet att ta del av sin egen kultur analyseras samt förslag till åtgärder. Ett exempel är sameskolornas möjlighet att ta del av litteratur om och av samer och på samiska språket.

Organisering av landsbygdspolitiken

Landsbygdsdelegationer inrättas

Landsbygdskommitténs förslag är att inrätta en strategisk och operativ samordningsfunktion, benämnd landsbygdsdelegation.

Sametinget delar Kommitténs uppfattning att sektorisering är problematisk för landsbygderna. Som kommittén beskriver så är geografien för landsbygderna

grunden för de särskilda förutsättningar som gäller där. Sametinget kan bekräfta problematiken gällande uppdelningen sektoriellt för samefrågorna både horisontellt och vertikalt, inte minst när olika frågor som berör rennäringen hanteras olika beroende på län.

Sametinget delar kommitténs förslag att en delegation inrättas för att på ett tydligare sätt få ett samordnings- och därmed ett helhetsperspektiv på landsbygdspolitiken. För Sametinget är det dock viktigt att helhetsperspektivet inte begränsas till länsgränserna då den samiska regionen sträcker sig över fem län och i synnerhet rennäringens frågor på detta vis ytterligare riskerar att splittras och fragmenteras. För rennäringen är det viktigt med kunskap och helhetsperspektiv utifrån miljö och hållbarhet.

Sametinget är beredd att ta sitt ansvar och utgår från att kommittén menar att Sametinget i likhet med andra myndigheter skall ingå i föreslagen landsbygdsdelegationen i de nordliga länen. Sametinget är förvaltningsmyndighet inom rennäringens område och för samisk kultur och ska enligt Sametingslagen (1992:1433) verka för en levande samisk kultur och ta initiativ till verksamheter och föreslå åtgärder som främjar denna kultur.

Civilsamhället

Sametinget stödjer kommitténs förslag avseende civilsamhället men vill göra följande medskick.

Civilsamhället i form av den ideella sektorn är fortfarande starkt präglad av folkrörelsens demokratiska modell och ideal och det är det självklart att ideella organisationer ska ha folkrörelsens struktur och demokratiska beslutsfattande. Det är också på landsbygden som den ideella sektorn lever kvar, långt efter att det offentliga och näringslivet dragit sig tillbaka i form av skola, vård och andra serviceinrättningar. Landsbygdsprogrammets stöd till serviceåtgärder är ett exempel på åtgärd som riktar sig till civilsamhället i ett försök att understödja verksamhet som utvecklar landsbygden men som inte det offentliga har ansvar för. Ideella insatser kan dock aldrig ersätta eller ta över de funktioner som är det offentliga ansvar.

För att vända trenden krävs att det offentliga tar sitt fulla ansvar och riktar insatser, inte minst ekonomiska, och har en långsiktig plan över hur det offentliga och ideella kan samarbeta för att både behålla och utveckla landsbygderna.

Beslut av detta ärende har fattats av kanslichef Anja Taube med enhetschef för landsbygdsenheten Ingela Nilsson som föredragande. Följande sakkunniga vid näringslivsavdelningen på Sametinget har medverkat: Anne Walkeapää och Lajla Öberg- Ben Ammar, handläggare samhällsplanering samt Tomas Kuhmunen och Peter Benson, GIS-samordnare. I slutberedningen har även Lars-Ove Sjajn, avdelningschef deltagit.

Med vänlig hälsning

Anja Taube
Kanslichef

Ingela Nilsson
Enhetschef

Cujuhus/adress

Box 90
981 22 GIRON/KIRUNA
e-post: kansli@sametinget.se
Org.nr.: 202100-4573

Telefovdna/telefon

0980 - 780 30 (växel)

Fåksa/telefax

0980 - 780 31

www.sametinget.se